

Reda Vismantiėnė

DAILINIO UGDYMO GALIMYBĖS VAIKŲ POZITYVIOSIOS SOCIALIZACIJOS PROCESĖ: KULTŪROLOGINIS ASPEKTAS

Anotacija. Straipsnyje aptariami pozityviosios socializacijos proceso aspektai, susiję su visuomenės kultūros perdavimu jaunesniajai kartai. Pozityvioji socializacija siejama su ugdymo procesu, kurio sudėtinė dalis yra dailinis ugdymas, savo dalykiniu turiniu bei vertybiniu krūviu yra svarbus vaiko socializacijos bei inkultūracijos požiūriu. Vaiko kaip asmenybės integracija į platesnius sociokultūrinius junginius yra svarbus ugdymo ir socializacijos uždavinys, kurio įgyvendinimo kokybei ir vertingumui svarbus dailinis ugdymas, puoselėjantis vaiko gebėjimą kurti, leidžiantis pajusti tapatumo ir išskirtinumo jausmą, rasti savo vietą socialinėje ir kultūrinėje aplinkoje.

Esminiai žodžiai: pozityvioji socializacija, inkultūracija, vertybės, dailinis ugdymas.

Įvadas

Įvairios ir kintančios šių dienų pasaulio politinės, socialinės, kultūrinės gyvenimo tendencijos verčia ugdymo ir kitų mokslų sričių specialistus ieškoti pažangių ir priimtinių vaiko socializacijos scenarijų, siekiant užtikrinti visavertį kiekvieno individo įsijungimą į šalies, pasaulio bendruomenę. Sprendžiant socialines problemas, ieškant efektyvių poveikio priemonių asmens socializacijos procese svarbią vietą, G. Kvieskienės [14, p. 16] teigimu, užima pozityvioji socializacija, kuri glėtų padėti spręsti nūdienos socialinius konfliktus, mokant jaunąją kartą visuomenės normų, dėsnių, gyvenimo būdo. Individo ryšius su visuomene nagrinėjančios teorijos išskiria savęs sukūrimo, socialinio ir meninio identiteto įtvirtinimo paradigmas [5; 6; 19; 29]. Svarbi tampa kultūros perteikimo jaunajai kartai idėja, nes socialinė žmogaus raida visada siejasi su tam tikros kultūros tradicijomis, kurių dalį sudaro vertybės, nurodančios pageidaujamas visuomeninius tikslus. Čia iškyla poreikis jaunosios kartos ugdymo turinyje ieškoti palankiausių terpių, leidžiančių kuo natūraliau vykdyti pozityviosios socializacijos bei inkultūracijos procesą. Šių siekių kontekste galime naujai pažvelgti į dailinį ugdymą, kaip meninio ugdymo dalį, jo aktualumą ir svarbą anksčiau minėtiems procesams. **Tyrimo problema** straipsnyje formuluojama siekiant išsiaiškinti, kokios vaikų pozityviosios socializacijos prielaidos bei inkultūracijos galimybės slypi dailinio ugdymo turinyje bei mokymo(si) procese. Galime manyti,

kad dailinis ugdymas, išsiskirdamas turinio gausa bei įvairove, raiškos bei kūrybinės veiklos ypatumais, suteikia vertybių perteikimo, pasaulio pažinimo, kultūros suvokimo, kūrybiškumo ugdymo, individualumo ir socialumo suvokimo galimybes.

Tyrimo objektas – dailinio ugdymo galimybės vaikų pozityviosios socializacijos procese.

Tyrimo tikslas – atskleisti dailinio ugdymo galimybes vaikų pozityviosios socializacijos procese kultūrologiniu aspektu.

Metodai: aprašomoji mokslinės literatūros analizė, sisteminimas, abstrahavimas, aprašymas.

Pozityvioji žmogaus socializacija ir inkultūracija

Socializacija, pasireiškianti visais žmogaus brenimo tarpsniais, lemia nenutrūkstamą visuomeninės kultūros perteikimą kartoms, tam tikros kultūros tradicijų ir socialinių normų apspręstos žmogaus individualybės formavimą. Pasak A. Adlerio, žmogaus individualumą nulemia socialinis kontekstas ir šis individualumas yra formuojamas tik socialiniame kontekste [24, p. 31]. Asmenybės tapimo raidoje svarbi pozityvioji socializacija, G. Kvieskienės [15, p. 26] aiškinama kaip implikuojanti tik pozityviuosius suaugusiųjų veiksmus, įtvirtinanti visuomenės kultūrą ir įgyvendinanti negatyviosios socializacijos prevenciją. Autorė išskiria pagrindines pozityviosios socializacijos nuotatas: gebėjimą kurti, tyrinėti problemas, vadovautis sveiku protu, išmintimi bei kūrybinę nuostatą.

Žmogaus adaptavimasis jį supančių žmonių bendrijoje, pasak J. Vaitkevičiaus [29, p. 85], vyksta perimant žmonijos sukurtą kultūrą ir tampant visaverčiu visuomenės nariu. Kiekvienos visuomenės išlikimo siekis lemia ir žmogaus inkultūraciją, kurią M. Harris [7, p. 8] apibrėžia kaip iš dalies sąmoningą, iš dalies nesąmoningą mokymo patirtį, kurią senesnioji karta kviečia, skatina ir verčia jaunesniąją kartą perimti tradicinius mąstymo ir elgesio būdus. Žmogus tampa socialus, atstovaujantis tam tikrai kultūrai, tik gyvendamas tarp žmonių, perimdamas žmogiškųjų santykių įvairovės patirtį, suvokdamas pats save, įgydamas tapatumo ir išskirtinumo iš kitų jausmą. Tam didelę reikšmę turi žmogų supanti aplinka, kiti žmonės, kurie ir lemia žmogaus socializacijos pobūdį.

Žmogaus ugdymas taip pat tampa svarbi žmogaus socializacijos bei inkultūracijos proceso dalis. B. Bitino [2, p. 110] manymu, ugdymas gali būti laikomas asmenybės inkultūracija, svarbu, kad lavinimo ir auklėjimo fenomenai būtų susieti su tais mechanizmais, kurių dėka individas tampa tos bendrijos narys ir užima vietą jam prieinamų socialinių santykių sistemoje. Individas perima socialinį patyrimą, kai yra ugdomas, ir tada, kai jį veikia įvairūs stichiniai, dažnai prieštaringi socialiniai veiksniai, tačiau daugiausia socializaciją lemia mokymas ir auklėjimas. Į savo visuomenę ir kultūrą įaugančio vaiko santykis su aplinka yra aktyvus, t. y. vaikas ne pasyviai „sugeria“ aplinką, bet vystosi nuo pat pirmųjų dienų ir jo sąveika su supančia aplinka būna aktyvi. Ugdymas, žvelgiant plačiau prasme, kaip ir pozityvioji socializacija remiasi tam tikrų asmenų ar jų grupių pozityvių veiksmų politika, išoriniu valdymu, siekiant įtvirtinti socializacijos subjektų elgsenoje pozityvius kultūros komponentus [15, p. 27].

Kultūrologinį žmogaus socializacijos bei ugdymo (inkultūracijos) aspektą nusako tokie asmens elgesio kultūros elementai kaip visuomeninių taisyklių laikymasis bei vertybių supratimas, pasirinkimas, interiorizacija. V. A. Jadovo [35, p. 102] teigimu, gyvenimo pozicija, interesų kryptingumas, vertybinė orientacija, socialinė nuostata, subjektyvus požiūris, dominuojanti motyvacija – visa tai yra sinonimai, apibūdinantys asmenybės dispozicijas. Jos susiformuoja žmogaus socializacijos procese, internalizuojant socialinės aplinkos, šeimos ir visuomeninės vertybes. Todėl vidinės internalizuotos vertybės (vertybinės orientacijos) tam tikroje žmonių grupėje priklauso nuo vertybių, kurios yra paplitusios visuomenėje. Patirtis susiklosto į tam tikrus psichikos darinius – požiūrius, dispozicijas, lemiančias asmens elgesio kryptį. Socialinės vertybės iš prigimties gali būti materialios ir nematerialios. Jos apima kiekvieną objektą, į kurį individas gali reaguoti, susidaryti požiūrį. Socialinės vertybės apima įsitikinimus, veiklą, nuomones, aspiracijas, moralines normas, filosofines doktrinas, švietimą, mokslines teorijas, tradicijas, savireguliaciją, vaizduotę ir visuomeninę nuomonę.

Ženklią vietą kiekvienoje konkrečioje kultūroje užima menas, kuris, pasak A. Gaižučio [6, p. 37], yra vertybių išraiška atitinkamoje socialinėje aplinkoje. Kartu menas atlieka žmogaus ir visuomenės kultūrinimo vaidmenį, padėdamas jiems siekti aukštesnio dvasinio lygmens, t. y. kultūros. Menas laikomas tam tikra kalba ir komunikacijos priemone, kuriai suprasti bei vartoti reikia meninės ir estetinės kompetencijos. Meno kūriniai atveria savitą ir turtingą prasmių bei vertybių pasaulį, kurio pažinimas yra toks pat

reikšmingas, kaip ir mokslinis, matematinis, religinis ir kt. pažinimas. Asmeniui gebant stebėti, išgyventi ir suvokti meno kūrinį, tenkinamas jo meninio pažinimo interesas, didinamas sąmoningumas, išplečiamos objektyviojo ir ypač subjektyviojo pasaulio pažinimo ribos, kitaip tariant, vyksta asmens pozityvioji socializacija, paremta meno teikiamų vertybių pažinimu, pasirinkimu bei interiorizacija [8, p. 9].

Dailinio ugdymo įtaka asmenybės sociokultūrinei integracijai ir vertybių perteikimui

Vienas iš pagrindinių tautinio auklėjimo koncepcijos kūrėjų A. Maceina [17, p. 79] teigė, kad mokykla negali apsiriboti tik paties žmogaus ugdymu. Jos paskirtis – ugdyti asmenybę kaip socialinės sistemos – šeimos, kolektyvo, bendruomenės, tautos ir žmonijos dalyvį. Vaiko kaip asmenybės integracija į platesnius junginius, jo *Aš* savimonės išraiška per įsijungimą į tautos, bendrijos, bendraamžių būrį ar pasaulio visuomenės veiklą yra vienas iš esminių ugdymo uždavinių mokykloje. Mokykla turėtų ugdyti jauną žmogų žvelgdama į ateitį, suspėti keistis, visada tobulėti keldama sau vis didesnius siekius ir reikalavimus vaiko socializacijos, kultūros perteikimo per vertybes srityje.

Ugdymas yra asmenybę kuriantis žmonių bendravimas sąveikaujant su aplinka bei žmonijos kultūros vertybėmis. Meninis ugdymas – tai asmenybę kuriantis vaiko ir pedagogo bendravimas, vykdomas sąveikaujant su menu aplinkoje ir menininkų sukurtomis vertybėmis. L. Jovaišos [11, p. 23] teiginiai akcentuoja esminius į vaiką orientuoto ugdymo požymius, vaiko ir pedagogo sąveikos bruožus. Kartu jie puikiai perteikia meninio ugdymo sampratą, nes menas laikomas idealia priemone ugdyti visas vaiko galias, gebėjimus, požiūrius, vertybinę orientaciją. Anot L. Jovaišos, žodžiui „ugdymas“, jo turiniui, būdingas vienas požymis – kelti į ūgį, t. y. auginti, kad didėtų, plėtotųsi, vystytųsi, bręstų unikalūs vaiko *Aš*. Taigi svarbiausia ne išlavinti specifinius meninius gebėjimus ir siekti meninių rezultatų, o laisvinti individualiąsias vaiko galias, padėti jam atsiskleisti per įvairią meninę saviraišką.

Kalbant apie socializacijos integracinius procesus ugdymo aspektu, A. Vilkienė [31, p. 62] ir kiti mokslininkai išskiria jų socialinę ir edukacinę funkcijas:

- socialinė integracijos funkcija apima emocijomis ir kultūriniais santykiais paremtą bendradarbiavimą;

- edukacinė integracijos funkcija – bendravimas ir suartėjimas per ugdymo procesą.

Todėl ugdymo procese integracija suprantama kaip bendras skirtingų ir skirtingai besivystančių

vaikų mokymasis ir kūrybinė veikla. Ž. Jackūnas [8, p. 184] pabrėžia, kad nuolat plečiasi tendencija, kai ugdymas siejamas su integracinių procesų plėtra ugdymo turinyje ir procese. Dailinio ugdymo požiūriu integraciniai procesai, pasak autoriaus, atveria galimybę šį ugdymą glaudžiai sieti su socialinio bei kultūrinio gyvenimo realijomis, puoselėti integraciją asmenybę, ugdyti visuminę pasaulėvoką, kurti probleminį mokymosi kontekstą, leidžiantį aktyviai plėtoti moksleivių mąstymo įgūdžius, jų gyvenimišką patirtį ir kompetenciją. B. Reimeris [26, p. 14] tarp visų ugdymo integracijos kryptų akcentuoja sociokultūrinę, pabrėždamas, kad sociokultūrinė integracija laiduoja ugdymo proceso ir turinio dermę su sociokultūrine aplinka – aplinkos konteksto ir ugdytinio asmenybės interesų, poreikių, orientacijos atitikimą. V. Matonis [20, p. 9], analizuodamas integracines meninio ugdymo kryptis, išskiria tokius elementus: žmogaus santykį su gamta – meilė gamtai, žmogaus ir gamtos harmonija; visuomeninį gyvenimą – politinės laisvės, socialinės teisybės idealai, pilietiškumas, žmogiškumas, žmogaus vertė, meilė tėvynei ir gimtajam kraštui, tautiškumas ir t. t.; asmens santykį su pačiu savimi – dvasinis tobulėjimas, asmeninio apsisprendimo ir atsakomybės sritis, asmeninės vertybės ir pan.; kultūra ir jos elementai – religija, moralė, papročiai, darbas ir t. t.

Dailinio ugdymo terminas, remiantis A. Kindlerio, B. Darraso [11, p. 40] mintimis, apima žmogaus vystymąsi dailės srityje. Šiame ugdyme, be kitų, autoriai išskiria sociokultūrinį pagrindą – dailės mokymas yra fenomenas, kuris reiškiasi sąveikaujančioje socialinėje aplinkoje ir apima socialinius komponentus. Anot L. Vygotskio [34, p. 74], žmogaus vystymąsi sudaro dvi linijos, besiskiriančios savo ištakomis: elementarūs procesai, kurie remiasi biologija, ir aukštesni psichologiniai procesai, turintys sociokultūrinę ištaką. Vaiko elgesį lemia šių dviejų linijų susiliejimas. Dailinis ugdymas vaikystėje turi ryškią socializacinę potekstę. Tai lemia aktyvus vaiko saviraiškos siekis, laisva jo kūrybiškumo plėtotė, besiformuojantys pasaulėžiūros pagrindai (vertybės, idealai, įsitikinimai), pažintiniai ir vertinamieji įgūdžiai, socialinio elgesio pagrindai [3, p. 59]. Vaikas „išeina“ į platesnius santykius su visuomene ir patiria tų santykių reikšmę. Vaiko socializacija, visuminis pasaulio suvokimas, integracija į plačius socialinius junginius ypač lengvai realizuojamas per jam emociškai artimą dailinį ugdymą. Praktiškai įgyvendinant dailinio ugdymo socializacines galimybes, būtina atsižvelgti į ugdytinio amžių: integracinių žinių pobūdis turi atitikti jų psichines galias, gebėjimą abstrahuotai suvokti mokymo užduotis, ugdytinių sociokultūrinę, vertybinę

patirtį. Integraciniai dailinio ugdymo aspektai turi būti grindžiami tokiu kontekstu, kuris artimas vaiko pasaulėžiūrai, patirčiai ir laipsniškai kisti.

Kai ugdymo procese nagrinėjama socialinė realybė, su kuria ugdytinis vienaip ar kitaip save sieja, tai vertybinis požiūris neatskiriamas nuo paties objekto pažinimo, o vertybių turinį lemia sociokultūrinė aplinka, kurioje vyksta ugdymas. Kai moksleivis skaito grožinį kūrinį, klausosi muzikos, mato paveikslą, realybės vertybinė prasmė jam akivaizdi be specialių pedagogo pastangų ir perimama drauge su žiniomis ar gebėjimais. Taip pat sprendiniai apie vertybes susiję ne tik su kūrybos rezultatais, bet ir su jos eiga, motyvais, orientacijomis, kitaip tariant su pažinimu [6, p. 33]. Meno kūrinio pažinimas, dalyvavimas kūrybos procese, jo savitumo pažinimas teikia žinių, inspiruoja vizualinės saviraiškos poreikį, skatina daryti vertybinius sprendimus.

Ypatinga reikšmė dailiniame ugdyme tenka vertybėms, kurios atsiskleidžia susipažįstant su dailės dalyko turiniu, išsąmoninamos jomis grindžiant ugdymo tikslus. Juk akivaizdi tiesa, pasak V. Aramavičiūtės [1, p. 78], E. Martišauskienės [17, p. 4], B. Bitino [2, p. 179], A. Juodaitytės [10, p. 42], E. Steponavičienės [27, p. 13], kad nuo to, kokios vertybės perteikiamos ugdant, ypač kurios jų tampa savomis, pasiekiami ugdytinio asmenybės vertingumas bei darna. Švietimo sistemos dokumentuose, Bendrosiose programose ugdymas grindžiamas bendrosiomis žmogaus, tiesos, demokratijos, krikščionybės vertybėmis. Valstybinių švietimo strategijų 2003–2012 metų nuostatose [22, p. 4] nurodoma, jog Lietuvos švietimas grindžiamas pagrindinėmis tautos, Europos ir pasaulio kultūros vertybėmis, asmens neįlygstamos vertės ir orumo, žmogaus laisvių ir teisių, demokratiškų visuomenės santykių teigimu. Ugdytinių vertybės turi būti įgyvendintos. Jos negali būti tik „abstrakčiai“ suprantamos. Norint jas iki galo suprasti, reikia praktiškai interpretuoti ir pritaikyti. Vertybės sąvoką ugdymo sistemoje galime suvokti dvejopai: ugdytiniui perteikiamos žinios ir su jomis susiję gebėjimai yra reikšmingi ir vertingi tiek individui, tiek visuomenei; platesniu požiūriu per ugdymą siekiame aukštesnio lygio tikslų (estetinių jausmų, nepriklausomo mąstymo ir pan.), kurie taip pat vertingi [22, p. 93].

A. L. Kroeberis [12, p. 27] ir kiti mokslininkai teigia, kad tik religijoje, filosofijoje ir mene glūdi vertybės, būdingos „kultūrinei“ kultūros daliai. Dailės dalykas šiuo požiūriu yra labai svarbus, turintis didelį vertybinį potencialą. Patys dailės, architektūros kūriniai yra vertybės. Nors ir yra materialūs, išlieka lygiaverčiai vertybių (grožio, harmonijos, laisvės,

žmogaus vertingumo ir kt.) skleidėjai. Remiantis B. Kuzmicko [13, p. 35] mintimis, dailės poveikis, vertybių diegimo prasme, reikšmingas tuo, kad praskverbia iki tokių žmogaus dvasinio gyvenimo kertelių, kurių nepasiekia racionalus, logiškai reiškiamas poveikis, atlieka tą ugdomąjį vaidmenį, kurio neįmanoma tiksliai apibrėžti ir sunorminti. Dailinis ugdymas lavina kūrybinius gebėjimus ir taip padeda gyventi, neprimeddamas išankstinių normų ir standartų. Tai vienas iš būdų pratinti jauną žmogų būti pačiu savimi, ugdyti jo individualų, vertybinį požiūrį į pasaulį [32, p. 95].

Grožio, tiesos, gėrio, krikščioniškosios ir kitos vertybės itin ryškios didžiuosiuose meno kūriniuose, kuriuos įkvėpė moralinės, socialinės, filosofinės ar religinės idėjos. Šiuolaikiniame mene, nors ir jaučiamas vertybių puoselėjimo susilpnėjimas, vis dėlto čia iškyla kūrybos, laisvės ir atsakomybės supratimas [6, p. 19]. Ugdymas vertybėmis ne tik atkuria senąją kultūrą, bet ir įtraukia moksleivius į šiuolaikinę kultūros procesą ir toliau jį plėtoja. A. Juodaitytės [12, p. 72] teigimu, kultūra yra pagrindinė žmogaus socializacijos sritis, apimanti žmonijos sukauptas žinias, vertybes, normas ir pavyzdžius, kurie atstovauja atskirų individų, socialinių grupių, bendrijų ir visos visuomenės dvasiniam pasauliui. Žvilgsnis į ugdymą vertybių lygiu padeda atskleisti, kas mokiniui tam tikru amžiaus tarpsniu svarbiausia psichologiniu, socialiniu, moralės ir grožio požiūriu, taip pat jo dvasinį brendimą. Vaikystėje vaikui svarbu įsilieti į vaikų visuomenę, išmokti elgtis pagal jos taisykles, kurti savo *„Aš“* vaizdą. Tuo laiku taip pat formuojasi vaiko moraliniai vertinimai. Paauglystėje keičiasi vaiko požiūris į aplinką, save (būdingas idealizmas ir egocentrizmas), formuojasi žmogaus identitetas, kuriam įtakos turi visuomenės teikiamos vertybės, reikšminga

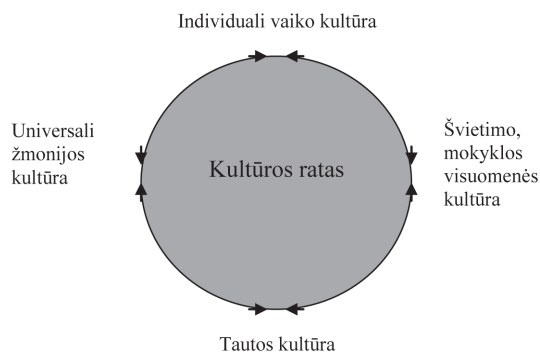
tampa bendraamžių įtaka. Vertybių puoselėjimas, jų perdavimas yra išplėtotas mokinio patyrimas, protu ir išgyvenimais mokinio nutiestas santykis su įvairiais gyvenimo reiškiniais ir faktais [30, p. 44].

Dailinis ugdymas turi ir instrumentinę, ir savaiminę vertę. Viena vertus, jis plėtoja moksleivių bendruosius gebėjimus, puoselėja humanistinėmis vertybėmis grindžiamą asmens dvasinį pasaulį bei bendrąją meninę ir estetinę kompetenciją, kuri būtina įvairiose gyvenimo srityse. Kita vertus, ugdo moksleivių meninius ir estetinius gebėjimus, padedančius išreikšti save, komunikuoti, įprasminti savo gyvenimą kūrybiniais indėliu į bendruomenės, šalies ir pasaulio kultūrą.

Dailinio vaikų ugdymo pozityviosios socializacijos prielaidos

J. Daviso [4, p. 52] manymu, dailinio ugdymo turinio pagrindu yra nusakoma platesnė sąvoka, tai yra *kultūra*, pristatoma kiekvienam vaikui klasėje, ir meno galia, formuojanti ir sujungianti vaiko individualų pasaulio vaizdą su artimiausios kultūros vaizdu, besiremiančiu šeima, mokykla, visuomene; su kultūra, apimančia tautiškumą, etniškumą, ir kultūra, besiremiančia visa žmonija, kurios dalis mes visi esame (žr. 1 paveikslą).

Visuotinė kultūra tiesiogiai informuoja ir yra informuojama kiekvieno vaiko individualios kultūros. Ratas, kuris sujungia šiuos skirtingus kultūros pasireiškimus, atskleidžia kiekvieno individo veiklos unikalumą, tai yra šaltinis ir rezultatas meninio mąstymo, veikiantis besivystančias kognityvinio aktyvumo ir suvokimo išraiškas. Individuali vaiko kultūra arba pasaulėžiūra atsispindi vaiko piešiniuose, jo darbuose, kurie informuoja šeimos, mokyklos, visuomenės kultūrą (pvz., sienų tapyba – *graffiti*). Jo veiklai

1 pav. Kultūros ratas (pagl. J. Daviso, 1997)

įtaką daro tautinio meno kūriniai ir visos žmonijos meno potencialas. Visų šių įtakų išraiška niekur nėra tokia universali kaip vaikų piešiniuose [20, p. 10; 28, p. 12]. Remiantis J. Morkūnienės [23, p. 115] mintimis, galima sakyti, jog nuo mokymo turinio, mokytojo, aplinkos priklauso žmogaus gabumų vystymosi skatinimas arba slopinimas. Atsižvelgiant į žmogui tekusių kultūros elementų kiekį ir kokybę, formuojasi jo gebėjimai kurti naujas idėjas, formas, kūrinius, kurie savo ruožtu praturtina sociokultūrinę aplinką. Taip yra kuriamas sociokultūrinis ciklas.

Dailinis moksleivių ugdymas yra sudėtinė bendrojo ugdymo dalis ir remiasi tam tikrais conceptualiais pagrindais, meninio ugdymo realybę nagrinėjančiais vienokiu ar kitokiu aspektu. B. Bitinas [2, p. 137], samprotaudamas apie ugdymo conceptualumą, iškelia mintį, jog tiek bendrojo, tiek specialaus ugdymo pagrindas yra tos filosofinės ugdymo koncepcijos, kurios išikūnijo istoriškai nulemtose ugdymo realybėje ir pagrindė visuotinai pripažintas pedagogines teorijas. Filosofinėje plotmėje tiek bendrasis, tiek dailinis ugdymas remiasi šiomis kryptimis: *idealizmu, realizmu, neotomizmu, humanizmu, pragmatizmu*.

V. Matonio [19, p. 10] nuomone, svarbu išlaikyti dailinio ugdymo idealumo ir realumo koncepcijų pusiausvyrą daugiaidealiniame vertybiniame fone, kai idėjos ir idealai suvokiami labiau orientacine prasme realiam veikimui. Ž. Jackūno [8, p. 188] teigimu, konkrečios dailinio ugdymo koncepcijos pasirinkimą lemia tam tikros visuomenėje ir ugdymo sistemoje ryškėjančios aplinkybės: meno ir meninio ugdymo esmės samprata; požiūris į mokyklos vaidmenį ugdant asmenybę; esamos kultūrinio gyvenimo patirties vertinimas; ugdytinio poreikių ir ugdymo siekiamybių sintezė. R. Raguotienė [25, p. 12], remdamasi P. Yenawine'o ir A. Houseno mintimis, sako, jog reakcija į meną yra viena būdingiausių žmogui, ir turime užtikrinti, kad orientuotoje į technologiją globalioje visuomenėje galėtume suprasti šį atsaką ir jį puoselėti.

Ugdymo procesą reikia organizuoti taip, kad jis atitiktų vaiko pasaulėvaizdį, formuotų visapusišką žmogaus ir kultūros vaizdą, padėtų pozityviosios socializacijos procese. Todėl dailinio ugdymo galimybės šiuo požiūriu yra labai didelės: socializacijos ir meninio ugdymo sąsajų turinys galėtų būti priartinamas prie ugdytinio aplinkos, taip pat siekiama, kad jis atitiktų mokinių amžių, patirtį, interesus ir kt.; tarpdalykinė dailinio ugdymo integracija orientuotina į atskirų disciplinų keliamų ugdymo tikslų, uždavinių, turinio, metodų derinimą; socialinės integracijos ir dailinio ugdymo turinio bendrumo bei sistematškumo paieškos.

Kaip skelbiama 2006 m. Lisabonoje vykusios UNESCO pasaulinės meninio ugdymo konferencijos „*Building Creative Capacities for the 21st Century*“ dokumentuose, meninis, taip pat ir dailinis ugdymas yra aktuali tema, kuriam vis didesnį dėmesį skiria UNESCO, įvairių valstybių vadovai, politikai, švietimo strategai, siedami šį ugdymą su žmogaus socialiniu bei kultūriniu gerbūviu. Šioje konferencijoje buvo paskelbta, jog kokybiškas dailinis ugdymas, kaip dalis visuminio žmogaus ugdymo, turi atliepti tokias funkcijas:

- stiprinti asmens savigarbą, jo identiškumo jausmą, ugdyti vieningumo, santarvės suvokimą, mokyti gerbti įvairovę ir skirtingumą;
- tobulinti gebėjimą valdyti pokyčius šiuolaikinėje dinamiškoje visuomenėje;
- skatinti remti įvairių kultūrų pripažinimą ir paveldo supratimą;
- suteikti galimybę kurti ateities paveldą, numatyti, planuoti, kurti;
- didinti individualias žmogaus galimybes užsibrūti, būti kūrybiškesniam darbe, plėsti pasiekimus kitose gyvenimo sferose;
- skatinti saviraiškos laisvę, turtinti kūrybą ir vaizduotę;
- gerinti kalbinius sugebėjimus, įgūdžius, stimuliuoti socialinę atsakomybę ir dvasinį augimą [33, p. 3].

Dailinio ugdymo integravimas į bendrą žmogaus ugdymo sistemą sudaro prielaidas ir skatina menų ir kultūros perdavimą kitoms kartoms, ugdo kultūrinį sąmoningumą, skatina kultūrinę praktiką, lemia kokybiškesnę ir visavertiškesnę asmens socializaciją. Tai savo ruožtu stiprina asmeninę ir kolektyvinę tapatybę bei vertybes ir prisideda prie kultūrų įvairovės apsaugos ir augimo skatinimo [3, p. 47]. Dailinio ugdymo svarba itin padidėja kuriant intelektualią, kompetentingą ir kūrybingą žinių visuomenę, kurios egzistavimas susijęs su nenutrūkstama ženklų bei informacinių sistemų suvokimo, interpretavimo ir kūrybinių sprendimų priėmimo tėkme. Joje itin reikalingi tampa savęs ir kitų pažinimo bei savikontrolės įgūdžiai, gebėjimai prisitaikyti ir gerbti kitokią mąstymo, darbo ir gyvenimo būdą, platus saviraiškos būdų spektras.

Išvados

1. Žmogaus socializacijos procese svarbi pozityvioji socializacija, implikuojanti kultūros perteikimo jaunajai kartai procesą, taip nulemiant žmogaus socialumo, t. y. atstovavimo tam tikrai kultūrai, siekį. Ne mažiau svarbi žmogaus socializacijos ir inkubacijos dalis yra ugdymas, kuris integruoja jauną žmogų į socialinę bei kultūrinę terpę, jį mokinat,

lavinant, remiantis kultūros teikiamomis bei visuomenės pripažintomis vertybėmis.

2. Dailinis ugdymas – tai kuriantis žmonių bendravimas sąveikaujant su aplinka bei žmonijos kultūros vertybėmis. Dailinio ugdymo turinio bei integracinės galimybės leidžia šį ugdymą sieti su socialinio bei kultūrinio gyvenimo realijomis, vertybių sistemos kūrimu, ugdyti visuminę pasaulėvoką, kurti probleminį mokymosi kontekstą, plėtoti moksleivių mąstymo igūdžius, jų gyvenimišką patirtį ir kompetenciją. Šio ugdymo sociokultūrinės integracijos kryptys laiduoja ugdymo proceso ir turinio dermę su sociokultūrine aplinka. Dailinis ugdymas plėtoja moksleivių bendruosius gebėjimus, puoselėja humanistinėmis vertybėmis grindžiamą asmens dvasinį pasaulį, ugdo moksleivių meninius ir estetinius gebėjimus, padedančius išreikšti save, komunikuoti, įprasminti savo veiklą socialinėje bei kultūrinėje aplinkoje.

3. Vaikų dailinis ugdymas yra susijęs, formuojamas bei atspindi ne tik jo paties, bet ir platesnę – visuomenės, tautos, žmonijos kultūrą. Dailinio ugdymo koncepciją konkrečioje visuomenėje apsprendžia socialinio bei kultūrinio gyvenimo patirties vertinimas, požiūris į mokyklos vaidmenį ugdant asmenybę, meno ir meninio ugdymo esmės sampratą, ugdytinio poreikių ir ugdymo bei siekiamybių sintezę. Dailinio ugdymo galimybės šiuo požiūriu yra labai didelės: socializacijos ir meninio ugdymo sąsajų turinys galėtų būti priartinamas prie ugdytinio aplinkos, taip pat siekiama, kad jis atitiktų mokinių amžių, patirtį, interesus ir kt.; tarpdalykinė dailinio ugdymo integracija orientuotina į atskirų disciplinų keliamų ugdymo tikslų, uždavinių, turinio, metodų derinimą; socialinės integracijos ir dailinio ugdymo turinio bendrumo bei sistematiškumo paieškos.

Literatūra

1. Aramavičiūtė V. Ugdymo samprata. – Vilnius: VU leidykla, 1998.
2. Bitinas B. Ugdymo filosofija. – Vilnius: Enciklopedija, 2000.
3. Butkienė O., Kepalaitė A. Mokymasis ir asmenybės brendimas. – Vilnius: Margi raštai, 1996.
4. Davis J. The „U“ and the Wheel of „C“: Development and Devaluation of Graphic Symbolization and the Cognitive Approach at Harvard Project Zero // Child Development in Art / ed. A. M. Kindler. – Reston: National Art Education Association, 1997, p. 45–59.
5. Gaižutis A. Kultūros vertybės ir erzacai. – Vilnius: Academia, 1993.
6. Gaižutis A. Meno sociologija. – Vilnius: Enciklopedija, 1998.
7. Harris M. Kultūrinė antropologija. – Kaunas: Tvermė, 1998.
8. Jackūnas Ž. Meninio ugdymo vieta integruoto mokymo sistemoje // Šiuolaikinės meninio ugdymo koncepcijos // Meninio ugdymo teorija JAV / sud. V. Matonis. – Vilnius: Enciklopedija, 2000, p. 183–191.
9. Jovaiša L. Edukologijos įvadas. – Vilnius: VU leidykla, 2002.
10. Juodaitytė A. Socializacija ir ugdymas vaikystėje. – Vilnius: Petro ofsetas, 2002.
11. Kindler A., Darras B. Map of Artistic Development // Child Development in Art / ed. A. M. Kindler. – Reston: National Art Education Association, 1997, p. 17–45.
12. Kroeber A. L. Realybės kultūra ir vertybių kultūra // Kultūros prigimtis / red. kol. Ž. Biečiauskas ir kt. – Vilnius: Valstybinis leidybos centras, 1993, p. 142–166
13. Kuzmickas B. Laimė, asmenybė, vertybės : [monografija]. – Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001.
14. Kviessienė G. Pozityvioji socializacija. – Vilnius: VPU leidykla, 2005.
15. Kviessienė, G. Socializacija ir vaiko grovė. – Vilnius: VPU, 2003. Prieiga per internetą: <http://www.vpu.lt/socpedagogika/file/G_Kviessiene_Socializacija_ir_vaiko_grove.pdf>.
16. Lietuvos švietimo plėtotės strateginės nuostatos. Švietimo gairės 2003–2012 metai. Red. kol. J. Boruta, P. Gudynas ir kt. – Vilnius: Dialogas, 2002.
17. Maceina A. Pedagoginiai raštai. – Kaunas: Šviesa, 1990.
18. Martišauskienė E. Paauglių dvasingumas kaip pedagoginis reiškinys : habilitacinio darbo santrauka. – Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, 2003.
19. Matonis V. Meninis ugdymas nūdienėje kultūroje // Šiuolaikinės meninio ugdymo koncepcijos. Meninio ugdymo teorija JAV / sud. V. Matonis. – Vilnius: Enciklopedija, 2000, p. 7–23.
20. McFee, J. K. Cross-cultural inquiry into the social meaning of art: implications for art education // Journal of Multi-Cultural and Cross-Cultural Research in Art Education. – 1986, vol. 4, no 1, p. 6–16.
21. McLaughlin T. H. Šiuolaikinė ugdymo filosofija: demokratiškumas, vertybės, įvairovė. – Kaunas: Technologija, 1997.
22. Meninio ugdymo plėtotės nuostatos ir jų įgyvendinimo priemonės / red. kol. P. Gudynas,

- V. Buivydavičius ir kt. – Vilnius: Švietimo plėtotės centras, 2002.
23. Morkūnienė J. Socialinė filosofija. – Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002.
 24. Plužek Z. Pastoracinė psichologija. – Vilnius: Amžius, 1996.
 25. Raguotienė R. Vizualinio mąstymo strategijos programos metodinė medžiaga. – Vilnius: Kronta, 2000.
 26. Reimer B. Avoiding extremes of theory and practice in art teacher education // *Journal of Music Teacher Education*. – 1993, vol. 3, no 1, p. 12–22.
 27. Steponavičienė E. Pradinės mokyklos vaidmuo ugdant ateities žmogų // *Gimtas žodis*. – 2006, nr. 1, p. 12–16.
 28. Triandis H. C. Introduction to handbook of cross-cultural psychology // *Handbook of cross-cultural psychology* / eds. H. C. Triandis & W. W. Lambert. New York: MCGraw-Hill, 1980, vol. 1, p. 1–14.
 29. Vaitkevičius J. Socialinės pedagogikos pagrindai. – Vilnius: Eglada, 1995.
 30. Vasiliauskas R. Vertybių ugdymas. – Vilnius: VPU leidybos skyrius, 1992.
 31. Vilkelienė, A. Ypatingųjų vaikų integruotas muzikinis ugdymas. – Vilnius: Kronta, 2003.
 32. White B. Aesthetics and Ethics: Companion Investigators into Human Values // *The International Journal of the Arts in Society*. – 2007, vol. 1, Issue 4, p. 95–102.
 33. World Conference on Arts Education “Building Creative Capacities for the 21st Century” / ed. T. Wagner, A. de Greef. – Lisbon, Portugal, 6–9 March 2006. Working Document. This document was prepared by of the Division of Arts and Cultural Enterprise of UNESCO Sector for Culture: <<http://www.unesco.org/culture/lea>>.
 34. Выготский Л. С. Педагогическая психология. – Москва: Педагогика, 1991.
 35. Ядов В. А. Стратегия социологического исследования: описание, объяснение, понимание социальной реальности. – Москва: Добросвет, 2000.

Summary

Reda Vismantienė

THE OPPORTUNITIES OF EDUCATION OF APPLIED ART IN THE PROCESS OF POSITIVE CHILDREN'S SOCIALIZATION: ITS CULTURAL ASPECT

This article discusses positive aspects of the process of socialization, which are connected with rendering of social culture to youth. Positive socialization is connected with the process of education, whose constituent part is education of applied art. The content of this subject and its values are important for child's socialization and inculturation. Child's, as personality's, integration into wider socio-cultural elements is an important task of education and socialization. Applied art is important for the quality and the values of realization of education and socialization. Applied art encourages children's ability to create, allows them to feel their identity and particularity. It also helps to find their own place in social and cultural surroundings.

Various changing tendencies of nowadays political, social, cultural life prompts professionals of education and other kinds of science to search for advanced ways of children's socialization, seeking to ensure their full integration into communities of their country and world. G. Kviekienė (2003) states that positive socialization takes an important part in the process of individual socialization, when social problems have to be solved and effective means have to be found. Theories which analyze relations of individuals and society (Vaitkevičius, Gaižutis, Matonis) single out the paradigm of self-creation, formation of social and artistic identity. The idea of rendering of culture to youth is becoming important, since social development of individuals have always to do with cultural traditions, part of which are values, indicating the aims of the society. In the context of the aims of positive socialization, education of applied art is very important as a constituent of artistic education. The content and variety of education of applied art, the peculiarities of its expression and creative activities provide teachers with the opportunities to understand the ways of rendering values, getting knowledge about the world, culture, creative education, understanding of individuality and social abilities.

The aim of the research is to reveal the opportunities of education of applied art in the process of positive children's socialization in the cultural aspect.

Positive socialization is important for the process of human socialization. It implies the process of rendering culture to the young generation, and determines the aim of human socialization and representation of culture. Education is also an important part of human socialization and inculturation. It integrates young people into social and cultural surroundings by educating them and referring to cultural values, provided by the society.

Education of applied art is creative people's communication, interaction with the surroundings and values of human culture. The content of applied art and its opportunities of integration allow to associate this education with social and cultural life, creation of value system, to educate students' world-view, to create problematic learning context, to develop thinking skills, life experience and competences. Socio-cultural integration of this education guarantees harmony of the process of education and its content with socio-cultural surroundings. Education of applied art improves students' general abilities, cherishes spiritual world, based on humanistic values, educates artistic and aesthetic abilities, which help them to express themselves, to communicate, to give

sense to individual activities in social and cultural surroundings.

Children's education of applied art is connected, formed and reflects not only individual culture, but also culture of the society, nation and human kind. The concept of education of applied art in a particular society is determined by the evaluation of experience of social and cultural life, the attitude towards the role of school for the individual's education, the conception of the essence of art and artistic education, synthesis of student's needs and education and aims. The opportunities of artistic education in this sense are very big: the content of the links of socialization and artistic education can be associated with the surroundings of the educated. This content must correspond to students' age, experience, interests, etc. Inter-disciplinary integration of education of applied art is orientated to the combination of aims, tasks, content of education of particular subjects, to the search of system and community of social integration and education of applied art.

Key words: positive socialization, inculturation, values, education of applied art.

*Klaipėdos universitetas,
Meno pedagogikos katedra
Įteikta 2007 m. balandžio mėn.*